

ПЕСНИШТВО.

* * *

У светом часу понотњега мира,
Кад тиха роса почива на биљу
И безброј звезда с далеког свемира
Љупко се см'јеше у анђелском миљу;

Кад благи шумор мирним зраком плоче
И нежно цв'јеће о зорици сања:
Тајанствен гласак мами ме и зове
На драго мјесто нашег миловања.

К'о рујна зора што славују буди
Мирином слатком оно срце сјетно,
Тако тај гласак напуни ми груди
И душу диже на престоље цв'јетно;

И прошле среће затрепери крила,
На мртвој вјери заблиста се нада:
Преда мном сине твоја слика мила
Чаробним миљем к'о богиња млада.

Са бујног прама твоје густе косе,
Што дивно пада на б'јеле ти груди,
Мириси слатки у небо ме носе,
Далеко тамо од св'јета и људи.

Ја жељно гледам твоје лице бајно
И нежни осмјех, што ми свемоћ спрема,
А срце врисне, заплаче очајно:
Ја руке ширим, али тебе нема...

Залуду поглед у бескрајност блуди,
То призрак само бјеше ноћи тавне —
Ја спустих главу на уморне груди
И немо сновиам цв'јет прошлости давне.

А хладни вјетар лелуја ми власи
И шумом тоне сред понотњег доба,
К'о свете туге прекидани гласи,
К'о уздах тајни са хладнога гроба..

Аленка Р. Шантић.

ПАТНИЦИ.

„Јадна Лико, што си дочекала:
Да те Босна кукурузи рани!“

Гдје да потражимо узрока тој пе-
даћи? Не ћемо далеко ићи ни
извијати, него ћемо укратко ка-
зати, да је узрок томе понајприје
у земљи, које нема толико, која је
већином врлетна, није добро нагно-
јена, не обдјелава се ваљаним ору-
ђем; даље узрок је томе и необра-

зовање народно, којему недостаје школа,
да га науче не само читати и писати,
него и основне истине о ваљану и разум-
ну господарству.

Необразовање народно чини, да се на-
роди тако чврсто држе предања својих
старих и то онијех — да ме ко криво не
разумије — која, ако им не доноси штете,
а оно ње ни не користе.

„Та мани се ти мене, чоче, тако је и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.MOJLib.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 „Етац радио, па је све добро било!“
 рећи ће ти наш сељак, ако му почнеш да
 говориш, да ради овако или онако; а не
 зна, да се с временом мијењамо и ми и
 наше потребе.

* * *

Прољеће је, кад је сељак код нас у
 највећој неприлици и глади, јер многи не-
 ма шта да једе. Оно мало жита, што је
 остало, то је за сјеме прољетних усјева,
 јер ако то потроши може до године сло-
 бодно пити у руке. Крваво се то оре, кад
 и човек и марва мора да гладује!

Али, драги читаоче, знам, да ти је то
 сухопарно, дај дакле да те уведем у наше
 село.

Нијесу код нас села као на прилику у
 Сријему, Бачкој, Банату, да изгледају као
 градићи. Ево, идиш цркву на овом бр-
 дашцу! Тамо даље према планини неколико
 кућа, то су У.; уз планину Г., ниже њих
 у долини К., даље Ш., па Ч.; пружило
 се село уз планину по племенима, баш по
 црногорски; мало је кућа уз главни пут.
 Те све куће племенске нијесу у свези, но
 мораш да вичеш, ако ћеш кога дозовнути.
 Ви не цркве даље према истоку диже се
 бријег О., каменит и по гдје гдје обрастао
 лијеском и буквижем. Са њега може чо-
 вјек да прегледи све село и поље, већином
 кошанице, мало што да се од њега оре.
 Наш сељак, колико се брине за себе, то-
 лико богме и за марву, јер му нема без
 ње омрека.

Ту близу цркве има двије три куће,
 то су Т... Пођимо оној малој ниској ку-
 ћи, што се пружило пред њом гаров, па се
 сунча, а теле привезано за плот пред ку-
 ћом, да пасе. Попасно је доба. Један чо-
 вјек — може му бити преко четрдесет
 година — упутио се тој кући. Средње је
 висине, мало погурен, смеђих бркова и
 косе а поса кукаста. На глави има црвену
 капу, која је била већ изгубила своје право
 црвенило, на себи плава прелук, скоро већ
 изблиједио и у гаћама је конопљеним. На
 ногу су му опанци поклопаши већ про-
 гледали. Заметио се сјекиром, па како је
 погнуо главу, и не видје, да је већ пред
 кућом. Пас се трже из својега дријемежа,

скочи, очена се о госине ноге, па опет
 оде на своје мјесто. Сад се и он исправи
 и сад тек могао си му видјети лице, оба-
 суто крупним борама. Дохвати за узицу
 од врата, надалица се дигну, а он, гурнув-
 ши мало врата, ступи унутра. Био је то
 о велик простор: на десно собна врата, а
 на лијево преградак за коњче, краву и
 теле. Уза зид стајаше писка округла сто-
 лица на три ноге, на којој се обично једе,
 и неколико трножних ниских столаца. На
 клину о брвницама виси котло и лопар а на
 полица можеш видјети понамијештане црне
 земљане лонце, дрвене здјеле и жлице,
 мјешајницу за мијешање паленте. Међу
 брвна је утакнута тавица, па мало на стра-
 ну потурена, да не смета при ходу; о
 клину виси сукпена коњозобица, а уза зид
 прислоњена комињача, којом се отвара и
 затвара баца, куда дим излази, јер нема
 зиданих димњака, него се дим с огњишта
 разилази, што по оном простору, што опет
 кроз бацу, јер по ноћи, кад је баца отво-
 рена, видиш, како звијезде сјају. На о-
 гњишту гори ватра, а на њој се грије при-
 јепња, да планинка испече прешак јечмен
 хљеб, који је у соби мијесила. Није могла
 да умијеси кисео, јер не могаше да узај-
 ми више брашна у селу.

Човјек ушавши унутра повиче: „Еј,
 Саво, јеси ли ту?“

„Ево ме, Никола, ево мијесим хљеб!“
 одазва се она.

Он уђе унутра, гдје је она мијесила
 хљеб у наћвама крај земљане пећи с пет-
 љацима, те сједе крај постеље на дрвену
 клупу. На сред собе је јелов сто, преко
 постеља за дјену, а у врх стола на зиђу
 виси мала, масна икона, којој се ни лице
 не распознаје. То је сав кућни намјештај.
 Да, умало не заборавих. Соба има само
 један прозор и то толики, да једва можеш
 помолити главу. Три оканца су од стакла,
 а четврто артијом залијепљено.

Сава погледа Николу онако испод ока,
 па ће му рећи: „Теби као да није нај-
 боље, њешто си поблиједио као зид.“

„А, није то ништа. Уморио сам се,
 цијепавући дугу. Мислим, да ћу моћи на-
 правити двије три вуције и неколико

бардака и краљача. Но дед брже да испечеш тај хљеб; гладан сам као вук.“

Она изађе на поље, дохвати лопар, метну тијесто на њ, однесе на сто те растањи тијесто па га однесе на огњиште, гдје разгрну ватру, спусти га доље, поклопи пријепољом, а нагрну жеравице те се врати у собу.

Сава је жена омалена, округла лица и младелика, ма да је и она у четрдесетој. Била је у шареној вуненој сукњи, која је зашивена за прслук око груди, а кроза њ је провиривала конопљена убијељена кошуља. Била је боса.

„Када ћеш у коњарију?“ запита га она ступивши у собу.

„Е, па кад начиним судове. Договорило сам се са Стојаном и Петром, да ћемо ићи онамо у суботу. Него ухватио ме лугар, гдје цијепам дугу, записа ме, те ми рече, да ће ме јавити котару. Ја сам га молио и молио, а ја, ништа не помаже: све једно као да је гора његова крволочина, као да се он око ње мучио, док је понарасла. Знаш, каки је наш човјек, како се понесе, чим постане што год. Био ми је сав крвав на очима, вала хтједох да га окинем каквим окличком буковим, или, Бога ми, да га ухватим, па да задавим крвопију. Но прођем га се те му речем, да чини што зна, а ја ово морам да радим, па ми сад глава врцила с рамена!

„Ништа, ништа!“ рече он. „Бићеш ти мекши од вуне!“ те замаче у густу јелову шуму у долини, окле су допирали потмули ударци сјекирини, да и тамо потражи лова. Ја се отале упутим па управо кући. Цијелим сам путем премисљао о томе. Свакојаке су ми мисли долазиле на памет. Бог ти а душа ти, помисљао сам, да се убијем, јер је дошла душа у подгрлац овакијем животом. Но излазила ми је тада моја пејач код куће пред очи, а и ти. Ко ће вас онда хранити, ко ће вас бранити! Еј, моја Саво, тешка је сиротиња, да је Бог убије! Ради и ради, нигда мира ни починка, па опет гладан и сухотан, го и бос до вијека. Не смијеш овамо, не смијеш онамо; ово царско, ово опћинско, а наше ништа! е али, бога ми, мора се пекуд Шума тамо стоји, а ја се не

смијем користити њоме, него морам да скапавам од глади. Тако други и трећи. Људи пропадају, а шума се чува и остаје. Е чујеш, ако је то право, ја не знам, шта је грјехота!“

„Данас је правда у џепу!“ рече Сава уздишући. „Ако зауздаш како кљусе, оно ће бити још покорније.“

„Тако је па жалост!“ рећи ће Никола. „Од нас се тражи све и сва, а нама како бог даде и правда.“

„Гле, ми се заговорили, а хљеб ће нам изгорјети!“ сети се Сава, па отиде на поље.

Подигну пријепољу те извади хљеб и кад видје, да још није печен, подуприје га ожегом, да се мало истишти према жеравици, јер је на сриједи био мало одмекао.

У то изиђе и Никола из собе, те ће рећи: „Чујеш Саво, подај воде ономе телету, оно риче, а и доба је већ, сад ће сунце починути.“

Сава оде на напоји теле, опет се врати у кућу, те дигне хљеб с огњишта, одуше га па га метне на полицу, да се мало исхлади.

Никола је за то вријеме сједио код огњишта.

Сава послѣ скиде хљеб, узе столицу, па метну на њу хљеб и неколико главица црна лука са слаником те позва Николу, да вечерају. Он се подигне мало са стоца, узме га за сједало те се примакне столици.

То је изузетак, да они вечерају без дјеце. Имали су њих двоје: мушкарца и цурицу. Њему је било десет, а њојзи осам година. Имали су они и више дјеце, али им сва зарана помријеше те тако остаде у животу само ово двоје. Њих двоје били су код краве у пољу, па за то не могаху скупа вечерати, јер Никола бјеше у главици па је изгладнио, а дјеца се враћају тек у сутон.

„Богме ми, Никола, доброно поједосмо хљеба!“ рече брижна мајка. „Оставимо и дјечици, доћи ће нам глађана из поља; знаш шта је младо: трчи овамо, трчи онамо, нигда мира па им се прохтије јести.“

„Јест, јест, тако је!“ потврди он. Али и ја бјех гладан. Гдје и не бих, верући се по оној врлети. Знаш, како се каже: „Леде, брате, као да је дошао из дрва!““

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тако се још њеко вријеме разговараху, кад наједанпут зарика крава пред кућом, а дјеца бануше у кућу.

„Добар вече!“

„Дао бог, дао!“ би отпоздрав.

Мати скине дјечи с полице хљеба и лука, да вечерају, а она изађе напоље, одријени теле на га одоји те га за тијем саждене у кућу у мали шреградак; краву опет у онај велики, што је био за њу и коњче. Није музла краве, јер је била првотелкиња, па мало и млијека давала, а теле било њекако слабуњаво, те је тако пуштала, да оно све посе.

Тешком муком кушили су они ту краву; откидали су и од уста, само да уштеде, па да купе ту краву, да не гледају од другога, да их омрси.

У то и Никола отиде по коњче, које је било припето на личини у једном окрајку, да не би залазило у квар, те га сагна. Мало се још поразговорише са дјецом код ватре. Сава за тијем устаде, дохвати жижак с пећи и запали га, да може намјестити постеље, те Никола и дјеца легаше, а она се још поврати, запрета ватру, прекрстивши ју три пута ожегом, затвори бацу и замандали врата, па се онда поврати у собу, да и она легне.

Сјутрадан устану сви зором, те свако за својим послом; дјеца у поље крави, Никола у главицу, а Сава остаде, да спрема кућу.

За три дана зготови Никола суђе, те ће у име божје у суботу у први сутон да пође са Стојаном и Петром у Босну, да продаду суђе, те да за то добију кукуруза, јечма или другога каквога жита.

То је коњарија.

Мало чудан пут у вече, јел те? —, али тако је.

Морају се чувати лугара, да их не опазе и изред пута их не заустави, те им суђе не одузме, па куда ће онда?

Стојан и Петар ће путем око О., па ће у пољу причекати Николу, гдје их овај, опростивши се са женом, и нађе. Отале изиђу на главни пут, па тјерај даље.

„Њешто хладан вјетар харлија,“ рећи ће Петар, „могло би бити још великога пљуска“.

„Ма и мене њешто штреца у пози“, рече Стојан, пашанац Петров, „вала, промијениће се вријеме.“

Ту је рану добио у задњем босанском рату; прошло му таче кроз лијеви лист.

Тако они иђаху даље, а облаци, који се виђаху на крајевима обзора, почеше се дизати и згушњавати.

Уђоше у јелову шуму, помијешану с буквићима, којом иде пут кроз Р., па даље у Босну, а оно се све већма облачи. У то поче и киша прошканати. Из почетка је само ромњала, па послје поче падати све крушнија, а уза то духаше онтар вјетар, набацујући им кишу у очи.

Наши путници поклонили се па иду за коњма и ћуте. До најближег села има по добар сахат и по. И јадна марва пати много. Куд мора да носи онај терет, туд је дере још и онај шкропац, који и судове кваси и у њих набацује, па је то тешко. Саставио се облак са земљом, што но народ каже, а од онога вјетра поче и суншежица да пада. Јадни људи туку коње, да што брже иду, али ови малени, мршави и нејачки, па не могу.

Једва за живу главу дођу у П., мокри до коже, а озебли као репе. Никола је био блијед као крпа и цвокотао је зубима; једва је могао и једну ријеч да проговори.

Она двојица нареде коње па за тијем уђу у крму, гдје је Никола лежао на клупи а сав дрхће. Шта ће? Онако мокра покрију га биљцем. Ухватила га јака грозница. Тако је сву ноћ провео преврћући се; тек у свитање одумине малко боља и понусти грозница те он заспе.

Сутрадан, кад се разведрило, могао си видјети, како се Пљешевина и околна брда бијеле.

Петар и Стојан опреме коње, да се полази. Хоће и Никола да иде...

„Та мани се, Бога ти!“ рече му Стојан. „Остани ти само ту, ми ћемо ти све уредити и продати као и ти сам.“

„Проћи ће то“, одврати му Никола, „чим мало проходам, видјећеш“.

А овамо је поклецавао од слабости.

И тако пођу. Из почетка ајде ишло је њекако, али послје поче Никола да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

заостаје. Изгледао је као да је годину дана лежао на простирачу.

„Браћо, не могу даље рече!“ најпослије славим и муклим гласом. „Све ми се чини, да ме нешто разапине изнутра. Кости ме боле, а прси да изгоре од силне врућине.“

Сада се Петар и Стојан још већма забринуше. Шта ће са болесним човјеком на сред пута? Стоваре његово суђе с коњчета му, па натоваре на своје коње, да он може узјахати. Тако су путовали тај дан, а Николи било сад боље сад горе. Ноће у једном селу на међи, гдје је Никола прилично мирно спавао. То охрабри ону двојицу а и самога Николу, да и даље пођу. Но од подне би њему све горе и горе, те једва некако у мрклу ноћ дођу у село, гдје су се обично свраћали код својега познаника.

Никола је био сав изнемогао. Пресвуку га те легне у постељу, али му не би боље, него све горе. Спустила га тек сад грозница и назеб, те је сву ноћ провео у бунцању. Спомињао је Саву, сад онет дјецу и лугара, грчио се и хватао за груди, као да хоће да ишчупа нешто из њих. У кући мало не сви преседјели су цијелу боговетну ноћ уза њ.

Сјутрадан осване Никола ни жив ни мртав. Заклопио очи, а дише, као да нема ваздуха, тако су му се груди дизале. На пошљетку отвори очи, те рече Петру и Стојану, да се једва чуло:

„Продајте ми суђе, па однесите жито Сави и дјечи, јер их ја не ћу више видјети!“ а двије сузе отискоше му се низ упало мученичко лице. И истину је рекао: то су биле и пошљедње сузе и ријечи.

За два сахата умрије Никола под туђим кровом, не видећи да га барем дворе његови рођени.

Сахранише га у сеоском гробљу.

Стојан и Петар продаду ондје своје и покојникове судове и врате се кући. Ударе преко О. на Николину кућу. Саву нађу пред кућом.

Било је око два до три сахата послје по дне.

„Помози Бог, Саво!“ у један ће глас њих двојица.

„Бог дао добро!“ отпоздрави им Сава. „А гдје је Никола?“

Петар премуца тешком муком: „Нема га!“

„Како нема га?“ запита она упрепашћено.

„Богме моја јадна Саво, умро је!“ на пошљетку ће Стојан.

„Умро!“ отрже се јадној жени из груди очајан узвик.

„Ајао Никола, добро моје! Ајао Никола, хранитељу мој!“ запомагаше кукавна удовица и не би краја кукњави.

Искупише се обличњи људи и жене, те, дознавши шта је, стадоше тјешити увјелу удовицу, али она обилази само око куће и бугари.

А шта ће тек учинити јадна дечица, кад дођу кући! Та она се весело играју и не слутећи, шта их чека код куће.

О несрећо, ала си ужасна!

Стојан и Петар у оној гунгули расамаре коња, скину врећу са житом и торбу са брашном, јер је сваки од њих уз пут самлио себи, па и удовици, брашна, а нијесу могли више, јер су се журили кући, знајући како је код ње, да их сви жељно ишчекују.

Јадна удовица никако да се утјени.

Послије два дана донесе јој старјешина позивницу од котара за сада већ покојног Николу, да иде у О., јер је тужен због „горског квара“. Мораде отићи сама и ту је осуде на глобу од неколико форината, па ако то не плати, да ће јој мунта доћи пред кућу.

А од куда ће сирота платити?

Но редарствени органи дођоше и однесоше ону врећу жита, да се наплате, да се „правди“ задоста учини, а она оста без хљеба у кући.

Ао, ала је скупа она врећа жита! Та плаћена је животом човјечјим!

Јадна жено и јадна сирочади!

ЦРВЕНА КАПА.

РОМАН Јована Захарјашевића

с пољског превео Рајко.

(Свршетак.)

XXXIX.

Младан беше студен, исто онако, као кад је саветник ишао, пре седамнаест година, у Ђешнички двор...

У престоници све узаврело по улицама. Застајаху у гомилама, разговарајући се о догађајима иза Висле. Лица им беху у ватри, тествови живи и силовити...

У салону у првом кату, у једној међу првим улицама, беше необично живо. Госпођа, већ у годинама, сеђаше за столом и читаше побожну књигу. За другим столом сеђаше сјајет младих женских и чијаху шарпију из комада платна.

На челу те вредне гомилице истицаше се девојка својих двадесет година. Бело јој лице изгледаше, као да је извајано на мрамору. Ситне ручице чијаху парче платна, а у очима јој пламасе нека лепа мисао....

У тај мах уђе слуга и јави јој да „неки господин хоће с њом на само да говори“...

Видело се, да та млада девојка беше навикнута на такве походе, јер ју то није ни најмање узрујало. Устала је полако са столице и изишла у побочну собу, на којој беху врата у полак притворена.

За час се створи пред њом... саветник. Очи му беху првене, руке дрхтаху као у човека, кога је капља ударила.

— Јесте ли ви, госпођице, Ванда *** из села Ђешнице? запита испрекиданим гласом.

— Јесам — одговори мирно Ванда.

Саветник ју погледа укоченим очима, подигне обе руке више главе и стаде их ломити, да су му сви прсти прштали...

— Дакле истина је!... Све је истина!...

О Боже, шта је са мном!... — врисне као луд.

— Ко сте ви? — запита Ванда устрашено.

Саветник пређе очима у околу и клоне на столицу. Одахне из два груди, па ће рећи:

— Питате, госпођице, ко сам?... Ја сам онај, што је, пре седамнаест година, ушао у запаљени двор Ђешнички... ушао кроз ватру и дим... Чак до последње собе, где је висела слика Мајке Божје... а пред сликом је лежала

млада жена, око ње дечак од пет година и девојчица од десет година... Сви беху већ мртви... смрад од огарине све их је угушио... А уз ледне груди материне приљубило се мало детенце... то сам детенце узео на руке...

Ванда стаде да бледи... очи јој укочено гледаху у незнана човека.

— Говорило се, да ме је избавила нека селанка... рече за часак.

— Узео сам то дете на руке, — продужи глухим гласом саветник — и то дете... то дете ми, после седамнаест година, одузе јединца сина мојега!...

Рекав то, заплака и паде на колена.

— Жено! — цикне у највећем болу. — Врати ми мога Хермана!

— Херманов отац! — повиче Ванда чудноватим гласом — Херманов отац мене избавио!...

И полако стаде се заносити... паде на земљу.

Из побочног салона поврвеше све женске у помоћ. Нико не могоше да разуме ту сцену. Једне помагаху Ванди, која се гушила у грчевиту плачу и била ван себе... Саветник ломљаше руке, сузе му тецијаху из очију.

— Ах то је она — викаше очајно — то је она узела ми сина... За то сам ју спасао... то је освета идеје!...

Нико међу сакупљенима не разумеваше тих речи... Ванду изнесоше у другу собу.

— Сина мога, сина... Хермана! викаше саветник у очајању.

Сад истом разумеше женске очајање непозната човека.

— Господин Херман је већ... већ далеко одговори једна.

— Покажите ми пут... куда... докле... кунем вам се Богом, не ћу издати... само да га видим, да га видим, да се опростим с њим!...

И обилате сузе појурише му опет из очију... Женске се мало договараху. После једна међу њима извади мали листић и напише на њему неко слово.

— Идите тамо, господине — рече, пружајући му карту, — тамо ће вам показати пут.

Саветник зграби листић и излети на улицу...

На улици прочита карту... беше на њој име некога трговца... немачко име!

— Не, та то је смак света! — дрекне гласно и упадне у дућан.

У дућану за тезгом стајаше трговац с капицом на глави.

Саветник му утутне карту у руке.

Трговац прочита карту, преврне ју на другу страну, па стаде посматрати неко време тога, што му донесе карту. Најзад зовне момка, измени с њим неколико речи, које саветник није разумео, и изиде иза тезге

— Изволите за мном, рече саветнику, идући пажљиво између товара робе.

Саветник иђаша за њим с уздрхталим срцем. Прођоше узан ходник, па се нађоше у малој собици.

Трговац седне на бечку, покаже саветнику другу, па рекне:

— Сада ми кажите, шта хоћете?

— Ваше је име немачко, поче саветник, ви сте Немац.

— Маи'те сада то, одговори намрштени трговац, моје вас име обмањује — ја сам добар Пољак, као и сваки други, коме се име свршује на ски!

Саветник гледаше неко време, у чуду, на трговца, а после ће рећи.

— Опростите, господине. Мишљах, да ћу тим пробудити више сажаљења према себи, јер и моје презиме... нема пољскога завршетка.

— То не спада амо...

— Ја сам саветник***.

— Шта желите?

— Мој је син отишао...

— Биће скупа с мојим!

— Како то? И ви то тако равнодушно говорите?

Трговац слеже раменима, а очи му се наводнише. Саветник му се баци око врата...

— Ах, драги пријатељу! повиче саветник већ у полак срећан, — покажи ми пут, да се бар опростим са својим Херманом.

Трговац гледаше дуго у саветника. Изгледаше, да нешто премисља... Неки осмех избјаше кроз уплакване му очи... За час устане, притвори врата и рекне:

— Ако ћете ме послушати, ја ћу вам дати један савет. Претерана осетљивост у овај мах ништа нам не вреди. Ако нам је мио живот деце наше,

онда треба да им дамо, чим ће се бранити. Они онде стоје остављени без оружја и џебане! Сваки час их могу напасти и сасећи их као рену...

— За Бога! дрекне престапшени саветник — за што им не дају оружја и џебане?

— Ех, видите, драги саветниче, граница је поседнута — по путевима прегледају...

— Ваљда би се како могло томе доскочити... То су они онде голих руку! О, боже мој!...

— Ја баш о томе мислим, како бих своје сину додао оружја и џебане..

— Имате право, драги пријатељу... ах! они ће их онде потући као мухе!

— Еле саветовао бих и вама, да се постарате, да вам син не буде онде без оружја!

— С драге воље... само ми реците, колико новаца треба за то...

— Шта новаца!... Не пита се ту за новце.. новаца има, али оружја пренети онамо, то је мајсторија!

— Треба, по што, по то, измислити, како би се то дало!... Они ће их онде поклати!

— Ја знам, како би се то могло врло поуздано урадити!

— Говорите, говорите, драги пријатељу...

— Кад би на пример ви... као саветник... у званичном мундиру...

Саветник устукну два корака од трговца.

— Шта? Јесте ли ви при себи?... Ја ц. кр. саветник да носим оружје?

— Е то добро, онда нека јадници гину!... Мој син има добру пушку и два пиштоља, па ће се можда пробити!

— А Херман оде голорук!... Али ваљда мора бити онде оружја...

— Ништа немају! Баш данас је стигао гласник..

— Све ће их потаманити! — јадиковаше саветник, чунајући косу с главе.

Трговац ништа не говораше, само стајаше наслоњен на бечку. Саветник падаше у све веће очајање. Најпосле приђе трговцу и шапне му уздрхталим гласом:

— Кад бисте, драги пријатељу.. вешто замотали и маршруту написали... можда бих се и одважно! Иначе ће их пострељати као патке!...

После два сата сеђаше господин саветник на патовареној бричци, увијен у бунду, са службеном капом на глави. На жолкијевском рођу стајаше етража. Сви поздрависше саветника с поштовањем...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

„Још ни данас, пише у својим белешкама, нисам на чисто, какви су ме осећаји тада обузимали. Пре седамнаест година ловио сам бунтовнике и спремишта оружја, и душа ми се радовала, кад сам наишао на какав траг!... Сада сам седео на сандуцима, пуним оружја и цебане, и дрхтао од страха, да не ће жандар турити руку у кола!... Досетљиви трговац подметнуо ми место једнога комада неколико сандучића... па шта да радим? Размишљао сам у себи: што више оружја и цебане буду имали, тим ће мој Херман бити у мањој опасности!...

„Хеј, велики Боже! Како се то времена мењају! Ако тако даље пође, Бог зна, шта ће још да буде!...

Још и даље говори саветник у својим белешкама о својој чудноватој ситуацији. Најпосле се ипак и опет враћа на своју стару пему: да је то била заиста овета идеје...

XL.

Неколико дана касније стајаше саветник наслоњен на гранични ступац и гледаше немирно преда се. На неколико десетина корака пред њим простирао се табор. Беше ту неколико стотина људи. Беху они нека резерва одељењу, које је одмакло на коју тисућу корака дубље у земљу. У том одељењу беше Херман.

Саветник се променио, да га не би човек познао, плакао горко и молио се Богу, да бди над његовим дететом... Пре један сат опростио се са сином, не могући га ничим приволети, да се врати. Оружје и цебану предао је вођи.

Беше ваљда још сат до вечера. Небо застрале велике крпе облака, а беличасте, сиваве магле заслањаху далеке шуме. По ваздуху крстарила јата врана, као да нестриљиво чекају свежа плена...

У то се причу саветнику одјек од метка... За првим се зачу други... трећи... четврти...

Табор се стаде брзо размештати...

Једна се чета расу у чаркање и дохвати се жбуња...

Далека пуцњава беше све гушћа... видело се, да је предње одељење нападнуто.

За час пенаде сива колона из побочне шуме... очевидно хтеде да заиде за леђа предњем одељењу и да га одсече од галичке границе...

Међу тим друго одељење уђе у ватру... сива колона допаде међу две ватре...

Отвори се љута, убиљачка пуцњава... Сто-

струки одједи, од ближе шуме, пратили су тај страхан кор!...

Саветник стајаше под црно-жутим ступцем, као човек громом ударен... Несвесно гледаше у севање пушака и праменове сива дима, који је полако заслањао цело обзорје у полак провидном копреном...

Неколико танади удари у гранични ступац... једно згоди австријскога орла... Саветник стајаше као укопан...

— Шта стојиш ту, несрећниче! — дрекне добровољац, трчећи поред њега — погинућеш... зар не видиш?

И опет удари танад у гранични ступац. Саветник дође мало к себи, али места не промени.

— Кад се не бојини танади — рече му задухани младић — а ти ходи са мном, да однесемо цебане чаркашима, јер им је већ скоро по nestало!

— Шта — врисне саветник — већ немају цебане?...

Херман се борио у предњем одељењу — спас тога одељења зависио је од успешне борбе резервине.

Устаник показа кола, сакривена иза дебела бора...

И натријаше обојица цебане у скутове, колико су год могли понети... Саветник иђаше напред... око њега звиждаше танад, једно му пробуши капу... добровољац паде за његовим леђима... саветник ипак доспеде до чаркаша.

— Ево вам! — викне вођи, који стајаше на крилу — ево, па гађајте брзо и добро!

Вођа погледа, у чуду, на службену капу саветникову.

— Ако си наш, — рече му — трчи брже стрељцима, нека опколе жбуње!

— Нисам ваш — одговори саветник у чудноватој ватруштини, — али син ми је ваш!... Идем стрељцима!...

И још се неколико пута појављивао саветник, носећи заповести или цебану између два убојна табора, а ишао је тако презирући смрт, као као да је био наполеонски ветеран.

Најзад вечерњи мрак стаде све већма растављати непријатељске војске. Метало се из пушака све ређе и ређе... све тише постајаше у дивљем, шумовитом закутку... Најпосле се на врхове језа, као на намештен катафалк, спусти црна ноћна опона... и бој престаде.

„Шта је даље са мном било, пише савет-

ник у својим белешкама, не сећам се и не пам-
тим. Знам само, да ме је снага издала... Јер не
само да сам устаницима донео оружја и цебане,
него сам и на земљишту туђе државе суделовао
у боју, разносећи набоје и заповести!... Од
свега, што сам препатио тога дана, остало ми је
у памети, да сам касно у ноћ канда видео Бер-
ту, где пада у несвест, видео сам Мину бледу,
као месечина... и видео сам некога човека с ра-
ном на челу, а на том челу беше црвена кана...“
„И беше то милост великога Бога, што ни-
сам те ноћи ништа више видео, ништа више чуо.“

XII.

У пограничном месту, код кога се био бој,
беше целу ноћ необично живо. У палати госпо-
дара тога места намештени беху силни редови
кревета, око којих се кретаху женске. Неке су
дошле из даљих крајева, да се опросте с бор-
цима, који полажаху у бој, а неке се стекле из
околине, кад су чуле пуцњаву.

У једној соби лежаше млад човек, јасно-
плаве косе; коса му беше улепљена усипреном
крвљу, а на челу зијаше широка рана. На рану
меташе хладну воду с ледом млада женска, бледа
као мртац. Друга сеђаше уз постељу, чијајући
шарпију.

Мушкарцац мицаше устима, као да је у гро-
зници, али му речи беху неразумљиве...

— Мина, — рећи ће она, што чијаше шар-
пију, — је ли увек ван себе?

— Зар не познајеш Антонију? запита Мина,
нагибајући се над рањеником.

Рањеник отвори очи и погледа преда се. У
његову погледу беше већ... смрт!

Обе женске зајецаше спазматичним плачем.

— Иди, Антонија, оцу... — рећи ће за ча-
сак Мина — можда ће требати... леда...

Антонија устаде и изиде из собе. Остаде
сама Мина.

У тај мах отворише се врата, а у собу
уђоше, на прстима, две женске.

Једна беше већ у годинама. Друга по држа-
њу изгледаше млада. Но лице јој се не могоше
видети. Заслањала га дебела црна копрена. Беше
сва у црнини. Испод грубих бора црташе се леп
убав стас.

Кад је крочила неколико корака, наједаред
застаде...

Стајаше часом као укочана. После брзо при-
ђе постељи рањениковој, падне на колена, сагне

главу на ивицу од постеље, па стаде јецати...
Старија седе на столицу, извади књигу, па узе
да чита молитве...

Мина гледаше, за тренутак, ту сцену. По-
сле јој се лице зарумени, угаснуте очи спнуше
жаром. Устаде са столице и усправи се као кра-
љица... Њено срце осети — супарницу.

И заодену се чудна борба за последњи
откуцај срца рањеникова...

После некога времена подиже непозната гла-
ву и забаца горе копрену... Мина угледа за
чудо лено лице, као да је извајано од бела мра-
мора... Држање непознате беше још охолије...

— Допуштате ли ми, госпођице, да останем
код рањеника? — запита кроз сузе дошљакиња.

— Рањеник мени припада! — одговори по-
носито Мина.

— Да... као рањеник... јецаше непозната
— али ја имам права на његово срце...

— И његово срце мени припада! — одго-
вори Мина уздрхталим гласом, а лице јој по-
црвени као скрлет.

Непозната устаде, па се загледа у Мину.

— Мој је био у детињству моме, мој је и
на самрти!... додаде Мина, па се маши руком
чела рањеникова...

— Смилујте се, госпођице — повиче непо-
знати и падне на колена — немојте ми га сада
одузимати.

— Знам те — рече Мина дубоко уздахнувши,
знам и да те је љубио!... Јеси ли и ти њега љу-
била?... О, знам ја вашу љубав! Ваша љубав
није у срцу, него у разиграним живцима!... Мало
лудовати, плакати, очајавати, а за час се сме-
јати, забављати и играти!... За вас нема ни сно-
ва, ни успомена!... Ви узимате, што вам тре-
нутак пружа!...

Те речи грунуше из срца, пренуњена горчине
и бола, али у овај мах беху неправичне. Нео-
фитка нове вере осећаше можда ватреније и же-
шће вероваше, бар тако се њој чинило.

— Смилуј се жено, — јецаше непозната —
притискујући лице уз ивицу од постеље.

— Видиш — говораше даље Мина — ова
црна сукња, што је на мени, остаће ми једно
одело за цео живот!... међу тим ћеш ти...
Ванда...

— Познајеш ме?... Мина... и ја ти се за-
клињем...

Ту рањеник отвори очи и погледа на обе

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

женске. Обе приђоше брзо крвету... и обе му пружише руке...

Рањеник се усиљавао, да и он њима пружи руку али... дуго не могаше њом макнути... дрхтања је као листак на ветру... најпосле ју подигне... и као да се наједаред заколебао, коју би пружену руку ухватио... подизао ју и спуштао, док најзад с великим напором узме — руку Минину! —

Ванда удари у плач и покри лице рукама... — Он је тебе љубио! — повиче кроз плач. На лицу рањеникову затрента у тај мах светао осмех...

У полузатвореним зеницама заскри се чудна светлост, као да му душа осети у тај мах највећу милину... и он издахну!

Обе женске падоше на колена, загрлише се као сетре и стадоше плакати једна другој на грудима...

А у соби настаде гробна тишина... Само нека мала муха, необичном топлотом прерано пробуђена из зимскога сна, пала у мрежу пауку и жалосно зујала, док је наук из ње живот писнавао...

Тужно зујање мухино беше све слабије... најзад престаде... и опет беше тихо и глухо...

XIII.

Беше пролеће. Башта на Подзамчу зазелени се од траве и зашарени од цвећа.

Из једне куће изиде човек у годинама и ноће клупи под лином. Из друге иђаше у исти мах јако просед господин. Среташе се на по пута.

— Шта има данас ново у новинама, господине дворски саветниче? — запита проседи човек. —

Од како су ме отпустили из службе, једина ми је забава гласови с бојнога поља...

— Ето шта, бадава се крв пролева! — од-

говори дворски саветник, — него право си ти говорно, саветниче, да се то не ће тако брзо свршити!

Саветник се тужно осмехне, махне руком, па одговори:

— Рекао сам, па и сада кажем, да се то не ће брзо свршити!... Берта вели, да нас је за то снапла несрећа, што сам, враћајући се 1846. год. с Висле, донео са собом црвену капу и метнуо ју на главу Херману!... Вели, да му је, с том капом, нешто ушло у главу!... Луда жена! Није то црвена капа, него је идеја, која беше у тој капи, ушла у његов мозак и крв!... А та се идеја све већма ширила и ушла се сада у целу атмосферу...

— Заиста, велике промене доживесмо!

— Памтим, како су на Лавовским улицама одсецали ћошкове на капама... а сада престоички бурмистар, ц. кр. саветник, у такој капи иде губернатору...

— Кажу, да сада пријатељске државе стављају неке заједничке поте...

— А ја велим, да ће кад год бити тако, као што је било с црвеном капом. Узео сам ју и чинило ми се, да је моја... А мој је Херман морао поћи с њом онамо, где јој је место, па је дао, уз њу, још и свој живот... Најгора је коб освета идеје!

Дворски саветник стаде шарати, па песку, различите слике, а саветник се сагнуо зеленој граници, по којој је мидила малена бубица, омочена ноћном росом... Узео ју на руке, духао на њу, а малена бубица рашири крила, с радосним зујањем описа круг, над његовом главом, па се вину небу...

Саветник гледаше дуго за њом и чинише му се, да ће се вратити, да ће му с неба какав глас донети...

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПЛИНИЈЕ МЛАЂИ И ТРАЈАН.

(Из нештампаног дјела: Плиније млађи и његово доба. Сврха првога и почетак другог столећа по Исусу).

(Насгавак и свршетак.)

Стално је, да су пријатељи Плинијеви били и Трајанови; владар се је могао поуздано повјерити људима, које је његов министар љубио и штовао. Кад је Плиније искао за се „право троје дјецe“, подупро је његову молбу и Јулије Сервијан. Овај је врли човјек два пут био консул за Трајанове владе; цар га је јако био заволио, имао га је увијек кода се; шта више, држао га је достојна да му буде наслѣдник. Дијон Касије приповиједа о њему ову анегдоту: једнога дана за трпезом упита цар своје пријатеље и савјетнике, нека му именују десет људи, којима би се могло без свакога страха предати управа државе; и док су они мислили, кога ће споменути, рече опет цар: именујте ми их само девет. Јер десетого имам већ, а то је Сервијан. И Плинијев пријатељ Нерације Приск био је у најбољим одношајима с Трајаном: кад се је владар стао бринути за наслѣдника, био је одлучио да ће Приска посинити, а био би то учинио, да се нијесу ствари промијениле⁴⁹. Дијон Хрисостом каже, да су цареви пријатељи кориснији од очију, јер по њима види све до границе царства; да су кориснији од ушију, јер по њима слуша што год треба да чује; да су кориснији од језика и од руке, јер по њима може да са цијелим свијетом говори и да врши свако дјело; нико пак не ће боље од цара наградити своје пријатеље. „Та ко раздаје части? Кому је већа потреба чиновника? Ко ће те љепше почастити? Чија је трпеза онако на гласу? Ако је пак пријатељство ствар, што се купује, ко има више новаца и толико да му се нико не смије одужити?“⁵⁰

С таковим је пријатељима Трајан опћио, али не као глава државе, већ као приватна особа. С њима, као с осталима, био је прост, искрен, весео; с њима је ходио у лов, с њима за трпезом, слушао је њихове свјете, шалио

се је, а кад су болесни били, ишао је к њима без икакве страже и пратње.⁵¹ Међу њима је дијелио, одмах како је царем постао, све најљепше љетниковце, што су му припадали, јер је казивао, да је његово само оно, што му пријатељи посједују.⁵² Лако се пак да помислити, да је на цареву двору било и зависти и злобних пришаптања; ал наравно, све је зависило од самога цара, који је по вољи могао и не могао вјеровати opakим језицима. Трајан је био човјек племените душе, а да послуша тајне тужбе; а јасно је показао, колико мрзи таква опака срества. Лицинија Суру хтјели су на сваки начин да омразе с царем; Трајан је једнако к њему ходио без пратње, не јављајући свој долазак, а кад му је у кући био, звао је Сурине слуге да га мажу, да га бриче; купао се је код њега и с њим је обједовао, па сутра дан говорио пред свијетом: „да ме је Сура хотио убити, како ви мислите, могао је то јуче лако учинити“⁵³. Чудне ли разлике између његова и Домицијанова двора, „гдје је на лицу царевих пријатеља лежало на вијек смртно бљедило“.⁵⁴

Потоњи одношаји између владара и његова миљеника нијесу познати. Да није Светоније прекинуо своју историју баш у очи Нервине и Трајанове владе, знали бисмо сигурно што о њима. Штета, што Светонијево приповиједање престаје с Домицијаном и што се писац прашта с читаоцем у најгорем часу римскога живота; да његова књига заврши барем с Нервом, одахнуо би читалац, као што је онда свијет одахнуо. И Тацитови анали престају с Нероновим бјеснилом; али опет харни смо случају, што је удесио, да се Тацитово величанствено дјело одломи од завршетка баш у часу смрти поштенога Трајане.

⁵¹ Cassius Dio LXVIII. 7.

⁵² Paneg. 50.

⁵³ Cassius Dio. LXVIII. 15.

⁵⁴ Juvenal. IV. 72.

⁴⁹ Hadrian. 4.

⁵⁰ Dio Chr. Orat. III.

Поред свега недостатка података мало кад историјас спомише два човјека, који се тако слажу, и ако их друштвени положај толико

дијели. Трајан је заслуживао да има Плинија за пријатеља а Плиније Трајана.

Јосип Берса.

КЊИЖЕВНОСТ.

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ.

„Гимназијалчева љубав“. Новела Алексе Радуловића („Отаџбина“ за Август и Септембар).

Кад смо прочитали ову новелу, сетили смо се, и нехотице, једног места из Хајнеове рецензије на песме Јована Баптиста Русо-а. Чини нам се, да је Хајне врло лепо схватио младишке тежње и идеале.

„Шта хоће младић? Шта хоће ова чудновата узбуђеност у души његовој? Шта хоће оне несталне слике, које га сад маме у људски метек, па га после одводе опет у самоћу? Шта хоће оне неодређене жеље, слутње и наклоности, које се повлаче у бескрајност, па онда ишче-зављају, па се опет појављују, и млада човска нагоне на одређен душевни покрет? Свако овде одговара на свој властити начин, па како и ми имамо право, да изберемо свој израз, то објашњавамо ту појаву речима: „Младић хоће да има какву историју“. То је значај нашег бурног живота у младости: хоћемо да нешто доживимо, да имамо нешто подигнуто и порушено, да имамо уживања и невоља; у мушким годинама постигне се понешто од тога, и онај узаврели нагон, који је, може бити, и сама животна снага, већ је нешто изветрео и отираћен у мирну постељу. Ипак старац, који седи у кругу своје унучади под храстом, који је сам засадио, или седи међу лешевима својих милих, па развалинама, своје куће: осећа онај нагон, ону жудњу за неком историјом, која је у његову срцу са свим умирена и угашена...“

Сам патише ове новеле буди у читаоца читав низ мисли, сличан овим Хајнеовим рефлексјама, па и понеку епизоду, успавану дугим низом година стварности и разочарања. Бачки живот преци је драгоцене грађе: то је извор, који се не може исцрпети, море, у коме има доста блесера, само се ваља вешто зашћурити. Кад уметна рука изради овај блесер, онда добије своју праву важност.

За то, што је ово градиво веома подесно готово за све врсте лепе књижевности, и лошији писци добро пролазе са приповеткама из ђачког живота. Новела је Радуловићева из живота карловачких ђака. Међу тим, ваља нам одмах рећи, да је и ђачки живот — као год и друштвени живот у опште, у прекосавских Срба, развијенији од ђачког живота у краљевини Србији: сетимо се само Руварчева „Карловачког ђака“. Овде је Радуловић на срећну земљишту.

Извешемо, укратко, садржину ове новеле; епизоде ћемо прескочити.

У карловачкој гимнасији, у седмом разреду, било је шеснаест ђака; али њих четворо: Милан Павловић, Ђока Веселиновић, Јова Дивнић и писац приповетке сачињавали су ужи круг, и назвали се као браћа. Јова је пуки сиромашак. Његова три друга олакшавала су живот овоме сиромашку, и давала му стан и храну. Јова је, међу тим, био веселе природе, искрен, вредан и добар. Али њихово друштво не оста неокрњено: Јову истерају из школе због тога, што је ударио свог професора, кад му је казао да је безобразан. Повод свој несрећи лежао је у томе, што је Јова израдио задатак, који су сви преписали, па их је професор ухватио у томе. Међу тим родитељи Јовиних другови не напуштају Јове: они га, о свом трошку, шаљу у Нови Сад, да продужи гимнасију. Јовини другови наставе своје пријатељство, и продуже „безбрижни весео ђачки живот“. Свако их је друштво радо имало, јер се свуда умели наћи и околину забављати: Милан свира у гласовир, приповедач у виолину, а Ђока у флауту; још су добри играчи и певачи. У близини Карловаца има лепо село Каменица. Онамо су они одлазили „само за то, што је у томе селу била лепа „шипарица“, коју су заволели сви тројица. Та шипарица звала се Иванка и била је „дивно девојче у шеснаестој години“. На једној страни села налази

се огромна спахијска банта „паркирана по европском укусу“. Другови су ту проводили по цео дан, под изговором да се спремају за испит зрелости; само кад је било по дне, одлазили су у село на ручак, где им је отац код гостијончара био отворио кредит. Сва три друга била су заљубљена у Иванку. Иванка је чешће четвртом и недељом, по по дне, долазила у парк са својим другарицама те се играла: маказица, шапта, лисице, лопте и других игара. Било је ту „лених и духовитих девојака“, али ипак сва три друга миловаху само Иванку. Једном, е пролећа, приповедач дошао сам у врт. Милан изостао за то, што му је мати оболела, а Ђока за то, што је „на пози засекао жуљ“. После дугог лутања по парку нађе се, најзад, с Иванком. Он се збунио; но она је била прибранија. Он је покушавао да јој изјави љубав, али му то није испало за руком. Ну, кад јој је он казао да нема „нигде своје пријатељице“, осем ње, онда се она збунила. За тим ју је он одвео на место, где је био нашао љубичице, те су набрали „пуну мараму овог мирисавог цвећа“. Још јој је дао и свој стручак љубичица. Ну, кад је она, доцније, видела да је он остао без љубичица, она му саветовала и дала стручак од „самих белих љубичица“, и за тим се растали. Он је овај стручак чувао по разним књигама, док најзад није доспео у Радовићев „Кривични поступак“, који му је био последња књига, из које се спремао. У том Срби објављују рат Турцима. Сва тројица, кришом од родитеља, прелазе у Србију, и уписују се у добровољце; ту им се придружио и Јова Дивнић. Али је Јови било суђено да опет остави своје другове: Јова погине. „Последња му реч бине: „Иванка“. Шта је тиме хтео да каже нико није знао“. Другови су, по свршеном рату, продужили науку. Милан свршио медицину, Ђока философију а приповедач права. Ступили су „у практичан живот“, и женили се, и срећни су у свом животу. „А овај божији анђелак из Каменичког врта. Прошле године о феријама, враћајући се из Париза, видео је приповедач у даљини Каменички врт. Случај је хтео, да је железничка пруга била прекинута, те је морао у вароши В. чекати, да се пут оправати. Шећући се по вароши, срео је једну госпоњу са два детета. То је била „она“. Он ју је познао, и, у забуни, назвао госпоњицом. Она му рекла, да је удата, да су ова деца њезина, и да има још једно на дему. Позвала га да је походи; и њен ће се

муж: судија у месту, радовати. Он јој обећао да ће је походити, ако му време допусти. Кад се вратио у гостијоницу, ту га известили да је линија већ оправљена, и да воз полази „за пола сахата“ за Београд. Размишљао је, да ли да остане или да отпутује. Па, ипак, није остао. Кад је дошао кући, извадио је из Радовићева поступка спомен своје ђачке љубави. И читав низ мисли изазвао је овај увели паменац.

То је садржина „Гимназијалчеве љубави“. И онет морамо признати, да смо изоставили спољне догађаје.

Да је писац „Гимназијалчеву љубав“ назвао приповетком, могло би му се много што шта забавити: душевни покрети нису мотивисани, карактери су обележени врло кратким потезима, а на описе природе утрошено је доста речи. Овако се мора признати писцу да је остао себи доследан: изнео је, као што треба, да је у новели, узроке без последица и последице без узрока, и тиме приморао читаоца, да познатим последицама тражи њихове узроке, и да на основу познатих узрока пронађе последице. И ово је карактерни знак сваке новеле.

Цела је радња доста жива и свежа, кроз новелу веје доста пријатан поветарац, и буди, у читалца, чисто идилске осећаје. Можда овоме много доприноси и то, што је новела из ђачког живота.

Новела ова израђена је без нарочито прикупљена градива. Писац се ослонио на своје памћење и осећаје, пробуђене успоменама. Међу тим знамо да и добре новелисте, н. пр. Тургењев, у својим новелама, употребљују нарочито прикупљени материјал, те у њима има и лених описа природе, верна цртања карактера и душевних покрета, несничких фигура и свега, што ствара добар утисак у читалца. Ово се може рећи и о нашем неумрлом Лазу Лазаревићу, који је стекао право на име добра новелисте, али никако не и добра приповедача. ? У.)

Из свега нам изгледа, да је писац ове новеле за основицу узео епизоду из свог стварног живота и да та епизода није илузорна. На ово нас наводи и то, што писац вели о себи, као јунаку у приповетци, да је свршио права, и да је са службом код нас у Србији — што и јесте у ствари. Изгледа нам, да се и сам писац нарочито потрудио да нас увери, како је његова приповетка истинит догађај. Иначе, не знамо, како бисмо могли протумачити: за што је писац под своје име додао и своје занимање: „су-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibooks.rs

дија“. Далекo смо од тога, да му подваљујемо, да је бву реч написао из сујете.

Да се не биемо огрешили о г. Радуловића, морамо признати да у новели има лепих епизода. Сам почетак је доста срећан, и гимназијалчев отац лепо је, и оним кратким потезима, окарактерисан. Ваља поменути и красан уметак, који тако добро слика бачки живот, а то је онај случај, кад су „укријумчарили“ свог друга Јову у лађу, те није платио пута.

Описи у овој новели нису најсрећнији. Опис природе доста је рогобатан, и ако се писац трудио, да у њ унесе што више појесије. Непријатно утиче на читаоца и оно, тако често потрзање: Бога, Свевишњег, раја и анђела, које и нехотице подсећа читаоца на Видаковићеве романе.

Али је то све смиље и ковиље према језичким накарадама у новели Радуловићевој. Радуловић је тако немилосрдно накарадио језик, да се то никако не би смело опростити ни обичноме гимназијисти, а камо ли ономе, који своје радове штампа у једном од наших најугледнијих часописа и под своје име додаје и своје озбиљно занимање. Ваљало би Радуловић боље да изучи граматику свог материнског језика, која му је, и као судији, тако јако потребна за филолошко тумачење закона.

Г. Радуловић пише: „са целим жаром ваше млађане љубави“ (место: целим жаром своје млађане љубави); „њежна“ (м. нежна); „ону жар“ (м. онај жар); „нужну науку“ (место руске речи: нужан треба потребан); „циљ“ (м. цел); „самном“

Београд.

(м. са мнош); предлог к пише са апострофом (м. простог к, без тога знака); „неће“ (м. не ће); „сво“ (!! м. све); „одлакнуло срце“ (м. срцу); „изићићемо“ (м. изићи ћемо); „оживљавајући сокови“ (м. сокови, што оживљавају) „немају више ону жарку силу“ (м. оне жарке силе); „освежавајућег морфеја“ (м. Морфеја, који освежава; Морфеј је бог сна, па за што је онда написан малим писменом?); „предамном“ (м. преда мнош); „књаз“ (м. кнез); „дозволити“ (м. допустити) „изчезла“ (! м. ишчезла); „из ничега“ (м. ни из чега). Ово смо изнели од разних грешака по један пример; ну кад биемо их све набрајали, то би нас одвело далеко, јер је у новели ових грешака изобила. Једноме се само не можемо начудити: како коректура није исправила ових грешака.

Интерпункција није ни мало умакла од језика. Г. Радуловић не зна ни најпростије употребе ових знакова.

Г. Радуловићу ово није први рад, и нама је жао, што му до сада нико није хтео рећи, да је за приповедача преко потребно темељито знање језика, којим пише.

„Гимназијалчева љубав“ не спада ни једној нашој приповедачкој школи: ни Игњатовићевој, ни Лазиној, ни Јанковој. Местимице нас стил подсећа на Шапчанинове приповетке.

Судећи по овој новели, која је врло олако израђена, нама изгледа: да нам г. Радуловић не обећаје добра приповедача. Г. Радуловић нека буде уверен, да ћемо се радовати, ако се у томе преваримо.

С. Д. Мијалковић.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Eine Perle der serbischen Volksepik, aus dem IV. Bande der serbischen Volkslieder des Wuk Stefanović Karadžić. Metrisch (?) in das Deutsche übertragen von [einem Serben, mit beigegebenem serbischen Originaltexte. Neusatz, Verlagsbuchhandlung & Buchdruckerei A. Rajević. 1893. Preis 50 Heller. S. 51. — Поред странаца — Гета, Таџије, Кирста, Зарбериџија, Вудине и др. — у новије доба преводе наше народне и уметничке песме на стране језике и сами Срби. Ето нам Светозара Манојловића, ето Ђорђа плем. Ђурковића (в. „Стражилово“ 1888., чланак Луке Пиповића „Српски песници у немачком преводу“ стр. 136.). Сада нам је ево преведена на немачки једна од најлепших песама о српском устанку, Вишњићева песма „Почетак буне против дахија“. Превод овај у многим заостаје од горњих превода. Језик немачки није баш од прве врсте. Ни стопа није верно погођена у немачком преводу. Место мирнога трохеја отме

кад год маха јамб. Колико су само у овом погледу одмакли Таџијини преводи испред овога превода. Што се мора признати — превод је вран; песма је превођена све од реда до реда. По и овде није без погрешака. Тако н. пр. преводилац преводи „пусто благо“ изразом „wüste Schatz“. (стих 187., 401.). *Пуст* овде не значи *wüst* него *viel*. Стих 410. („На њх води на мост Колубари“) преводи преводилац овако: „Und er lässt sie . . . zu der Brücke Kolubara schleppen“. Из тих речи могао би човек извести, да се мост зове Колубаром, а није тако, него се тако зове река у Ваљевској нахији. (Више Ваљева се састају речине Обница и Јабланица па одатле теку под именом Колубара к северу и уливају се у Саву више Обреновца). Онда би, дакле, требало превести овако: или Kolubaras Brücke или Kolubarabrücke. Тако је и у стиху 441. исти израз рђаво схваћен и преведен. Смешно је преведен стих 266. („Море слуге! тамо *паше* бац'те“). Овде реч

пашче преводи преводилац речју Hundlein. Пашче је погрешно, а Hundlein је прост деминутив. Не знамо, из којег узрока ипаше преводилац Tiganj (стих 578, 610, 612), кад сами Немци увек пишу Tuganij, а Tuganij је могао наћи код реи *зулудбар* и у Вукову речнику. Исто тако чудно ипаше: *zivilisch*. — Одмах књижи на почетку штампана је ћириловска азбука испоређена са латинском и немачком абecedом а пропраћена онаскама, које се одnose на изговор појединих гласова. За азбуком је кратак „Einleitung“, у коме је кратким потезима испричан Вишњићев живот. Опознали бисмо само то, да Вишњићев споменик није откривен „am 15. September 1887.“, него на велику Госпојину 15. (27.) августа 1887. На крају је тумачене страних речи у тој књижи, израђено „mit Benützung des Wörterbuches des Wuk Stefanović Karadžić“. Овде ћемо опазити, да Митров дан не пада на „26 November alten Stils“, него на 26. октобар. То је преводилац могао наћи у сваком календару а и у самом Вукову речнику, којим се служио, као што сам вели. Реч *кула* тумачи преводилац: „Fort oder Feste“, а у Вуку стоји: „der Thurm, turris“. — Похвалити морамо намеру и труд око овога превода, али сам превод не можемо похвалити. Ј.

Нови Требевић, велики српски илустровани календар у Босни и Херцеговини, за просту годину 1893. Година друга. Уредио Стево Калуђерчић, српски учитељ. Издање и штампа прве српске штампарије Ристе Ј. Савића у Сарајеву. Вел. 8а. стр. 127. Цена 50 новчића. — И овај је „Нови Требевић“ донео народу у Босни и Херцеговини, којем је у првој линији намењен, што толико, ако не још и више, угодне забаве и лепе поуке, као и лански, који приказуемо у 3. броју „Стражилова“ ове године. Промена у уредништву није ништа нахулила тој народној књижи. И Калуђерчић се, као оно лане Каниковић, својски потрудио, да му календар добије одабрану садржину а Риста Ј. Савић није штедео трошка, да се календар и са спољашње стране прикаже прикладан. Од деветнаест сликова, што приказују одличне српске људе: добротворе, књижевнике и ине заслужнике народне, велика их је величина нових. То исто важи и за слике — на броју дванаест — које, све сем две, приказују српске крајеве, српске обичаје, српске задужбине и српске јавне зграде. Од познатих и признатих наших књижевних свеза видимо радовима заступљене у „Новом Требевићу“: митрополита Хаџи-Саву Косановића („Острво Хаџи у свези с историјом“), архимандрита Дучића („Колико има вреза у Трескавици?“), Ј. Миодраговића („Како ћеш најбоље васпитати сина или ћерку своју?“), дра Ђорђа Радића („Из пољске припреде. I. О семену. II. Шта вреди овсено брашно. III. Чувајте ласце у стајама! — „Тамо амо по градини!“) Ђ. С. Ђорђевића („Илија Миросављевић Кољарац“), Саву Вјелановића („Како смо селили из Босне и Херцеговине“), Андру Гавриловића (песма „Мило знамење“ у славу четирегодишњице српских штампарија), Илију П. Вукићевића („Шкрбо и Фејзула“), Андрију М. Матића („О води“), Ст. Коњовића („О сађењу винове лозе“), Милеву Симићеву („Нега болесника“), Драгу Гавриловићеву („Зашто деца не поштују своје родитеље онако, како би требало?“) Уз њих видимо још и неке још непознате и неке до душе познате али не и признате. Међу познатим и признатим не споменуемо и Дум-Ивана Стојановића, из чије су збирке саопштене неколике „Различите изреке различитијих пи-

саца и пословице“. А не споменуемо га с тога, што држимо, да познат и признат књижевник се може писати: Eskil, Seneka, Cicero и Katon, кад хоће да покаже, како се та имена пишу језиком народа, из којих су ти великани повикли. Г.

Бошњак, календар за просту годину 1893. Једанаеста година. Сарајево. Зем. штампарија. Цена ? 4а, стр. 122. — Поред „Новог Требевића“ ево нам из Босне још једног календара Ко му је уредник, не ипаше — по, у осталом до тога није ни стало; главно је, да ли је календар добро уређен или није. Махнућемо се календарског дела а прећи ћемо на „Забаву и поуку“. Забава је заступљена „истинитом приповијетком из народног живота“ под натписом „Кривина“, а написао ју је Лука Грђић-Ђедокошић. Предмет ове приповетке је у нечем сличан Врчевићевој приповијетци „Суд добрих људи“. Предмет сам по себи је леп а ни обрада не заостаје много за предметом. Ко хоће, да бар у лепој слици види Божић у православној кући херцеговачкој, постићи ће своју мету, ако прочита ову приповетку. Језик је у њој бирач, херцеговачки, али, да богме, без грешака у језику у нас дружије ни не иде. Погрешке су мале (божији, чајзасеји, пуко, трго и др.), па их можемо опростити и то тим пре, што је приповетка однета лепа. За овом приповетком долази херцеговачка идила Јована Ажбота под натписом „Врела Буна“. У идили овој песнички је описан крај, где извире Буна; уткане су у ову идилу лепе рефлексије а на крају долази још и кратак поглед на историју. Идила ова, по свом предмету и облику, пре би пристајала у какав књижевни или белетристичан лист, него у народну књижу. У „Поукама из пољске привреде“ разлаже Љубомир Стјепановић врло важну тачку из рационалног обрађивања земље у чланку под натписом „Мијена плоди“. Овај темат је врло добро изабран; тенденција је похвална, само је језик до заа Бога рђав; но поред свега тога могли бисмо упозорити скупљаче нашег народног блага на неке речи у овоме чланку, као што су: плодина, окопавина, житарица. Речи нам се те виде народне, а нема их у Вукову речнику (у Вукову речнику има истина реч *житарица*, али не у значењу, које долази у овом чланку). Пети писац је проговорно неколико речи и о неким агрономским справама. У „Здравственим поукама“ има два чланка: један говори: „Како се живи за вријеме колере“, а други о „Повраћању дављеника“. За овим чланцима долазе описи слика. Слика у „Бошњаку“ има прилично и све су врло лепо израђене; могли бисмо рећи, да ни један од свију наших календара нема овако лепих и лепо израђених слика. Слике те представљају све од реда или какав величанствен крај босанско-херцеговачки или јавне зграде. Кад човек гледа на сликама ове дивне крајеве из српске Босне и Херцеговине — чисто би да поасти, да својим оком види те красоте у самој природи. За овим се тумаче „Двије важне наредбе“, и то: I. „О укидању рабство“ и II. „О чувању старина“. Завршетак „Бошњаку“ чини „Шематизам свијех области у Босни и Херцеговини“. — Кад упоредимо календар овај са другим нашим календарима, видећемо, да је далеко заостао за њима. Но у осталом, ако је са добром намером изишао на свет, сретно му и берићетно, ако пак са елом, о кам ударило! Ј.

Црногорка, приповетка Франческа д' Олгара. С немачког превоо Милан Ј. Шимић. Друго поправљено из-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дање. Крагујевац. Штампарија Анд. Јовановића 1892. г. Цена 50 п. д. или 25 новчића. 8а. Стр. 54. — Приповетка ова изишла је први пут у српском преводу у Новоме Саду 1876. Сада ево добисмо и друго, поправљено издање. Немамо при руци првог издања па за то не можемо ни говорити о томе, у колико је ово издање поправљено. Прича је ова истинит догађај а прича ју је писцу сам владика Петар П. Петровић Његош (а не Бегуш, као што пише М. Ј. Шимић у „Предговору“). Приповедање је у облику дијалога, и у том дијалогу сам владика прича тај догађај; а писац је по где где написао и своје мишљење и рефлексије. Осим неколико малих погрешака, превод је добар.

Збирка срп. нар. умотворина из Горње Крајине. Књига III. Српске народне приповијетке слијепца Раде Рапајића. Вијерно побиљежио и за штампу приредио Мапојло Б. Кордунаш. (Чисти приход од ове књиге намијењен је за подизање надгробнога споменика пок. Ради Рапајићу) — У Новом Саду издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића. 1892. Стр. 64. — Раде Рапајић познат је већ нашем свету. Много се о њему писало и расправљало. У овој књизи су приповетке, отпалнице, две здравнице и „прилог срп. нар. филозофија“. О овој књизи немамо много шта да кажемо. Међу шаљивим причама има их, у којима се огледа ведар хумор, али има их савних обичних. И у „прилошку филозофију“ огледа се Радова обитроумност и досетљивост. Међу причама има доста познатих. Напомињемо да не треба све оно, што је Раде знао и причао, штампати, јер не мора све то бити добро — како је недавно у „Јавору“ речено.

Budapesti látogatók lapja. Београд у слици и речи. Аугуста 1892. Стр. 58. — У овој књизи заиста је приказан Београд у слици и речи. Радови најбољих књижевника и научника извели су нам Београд у речи, а добро израђене слике дају нам јасну преставу о изгледу и појединим деловима престонице српске. Сви чланци штампани су српски, француски, мађарски и немачки. Опazio сам, да преводи са српског нису тачни и да је изостављено по где што. За што је то чињено, не знам, али слутићим. — Историја Београда испричана је у лепој монографији познатог научника нашег Љуб. Јовановића. М. Ђ. Милићевић проговорио је у кратко о народу у Србији; М. Р. Маринковић изнео је стање Београда у садашњости; Дан. А. Живаљевић је описао знаменитости, Цера Тодоровић околину Београда. Цера Ђорђевић проговорио је о школи и просветним установама, а велики зналац историје и књижевности наше: Ст. Новаковић о провинетству и књижевности наше. (Овај чланак има читаву своју историју. Намене је „Новом Требевићу“, али је забрањен; у овој књизи је без знања и дозволе пишчеве скраћиван; тек је у последњој свесци „Отаџбине“ штампан у целици.) — У књизи се налазе још чланци о тр-

говини и радиности, пољској привреди и о будућности Београда. У кратко је споменуто то нешто о Вајфертовој пивари, трамвају, електричном осветљењу и т. д. — Онима, који су ради да упознају Београд „у слици и речи“, нека је препоручена ова књига најтоплије.

Српски Великокосински календар за годину 1893. Година 13. Издање српске књижаре Јована Радака. У Вел. Кикинди, штампарија српске књижаре Јована Радака. Вел. 8а. стр. 72. Цена 25 новчића. — Нас се на овоме месту тиче само „Књига за народ“, која је уз календарски део додана. Њу је не само уредио него и, мал те не целу, испунио Љубомир Лотић. Једини му је помагач био Милета Јов. Јакшић. Његова приповетка под натписом „Два старца“ оствара својим нежним идиљским тоном и бираним језиком, али и одвраћа претерано строгом, скоро суровом осудом верских занесењака, што се зову нововерци. Остало је све изашло из пера Љубомира Лотића. Ту су његове две песме: „Без дома“ и „У жетви“, прва суморна, друга весела слика из живота на селу, па његов поучни разговор под деда-Дамјановим јавором, приповетка му „Другарице“, и географско-етнолошке му белешке „Из земље где живе црни људи“ и најпоследње у стих стиснуте му „Искре и одсеви из разних страних песника“. На крају још има шест бележака за дом и привреду и т. зв. шале и забаве, без које издавачи наших календара мисле да не сме проћи.

Јован Бошковић. Писма о књижевности српској и хрватској. Од — —. Прва половина прештампана из Летописа „Матице српске“, свеске 170 и 171. — У Новоме Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. 1892. Стр. 111. Цена: 1 крунаш (50 новчића) или 1 динар. — Велика се празнина осећа у нашој литератури због недостатка историје књижевности. Новаковићева „Историја срп. књижевности“ спада у реткости и не може се набавити. Осим тога је од оно-добра много светлости бачено на поједине одељке, тако да Новаковићева књижевност у многоме заостаје иза резултата новијих испитивања. Празнину ову попуниће донекле ова „Писма“. У ову књигу ушло је тридесет писама: Стара словенска и српска књижевност од најстаријих времена до половине XV. века. Писма су написана са великим научним препаратом. Језик је у њима чист; нетично разумевање ствари и критичност јасно се огледа сваком приликом. Стил је гдегде тежак, штета је што није zgodније за школу удешавана. Неколико оманака, што се налазе, никако јој не обарају цену. Свакако би о овој књизи требало и опширније проговорити. Ми је за сад свакоме најтоплије препоручујемо.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

У француском часопису: „Revue des deux Mondes“, у првој свесци за Децембар, штампан је чланак Victor-a Bérard-a: A travers la Macedoine slave.

С овим бројем завршујемо овогодишњи тегај „Стражилова“ и молимо поштоване претилатнике, да обнове претилату за идућу годину. Администрација

САДРЖАЈ: Песништво: * * *. Патици, Црвена капа. — Поука: Плиније млади и Трајан. — Књижевност: Књижевне оцене. — Ковчежић, Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву годину. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претилата књижари Луке Јоцића у Новом Саду. — За Србију прима претилату књижара В. Валожића у Београду.